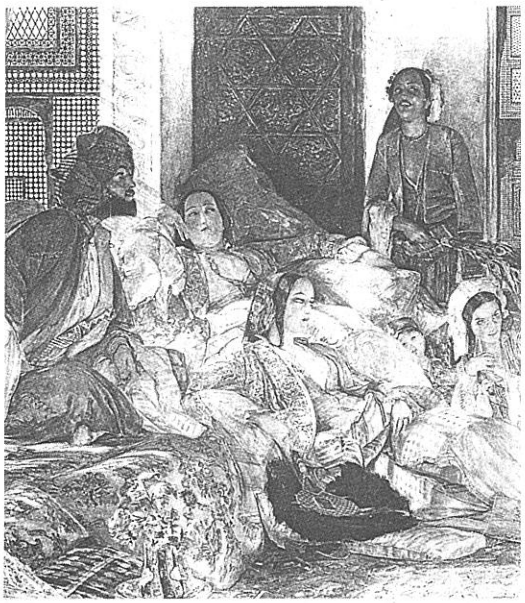
นางในฮาเร็มออตโตมัน**

The Harem

อนันต์ชัย เลาหะพันธุ์*

N. M. Penzer

ฮาเร็ม *(ḥarēm)* มีรากศัพท์มาจากคำว่า ฮารัม *(ḥarām)* ในภาษาอาหรับซึ่งมีความหมายว่า "สิ่งนั้นผิดกฎหมาย" ตรงกันข้ามกับคำว่า ฮารัล *(ḥalāl)* ที่แปลว่า "สิ่งนั้นถูกกฎหมาย" นัยของคำศัพท์นี้มาจากชื่อเขตฮารัมซึ่งเป็นปริมณฑลรอบนครเมกกะ(Mecca) และเมืองเมดินา (Medina) อันเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของอิสลามิกชน เขตฮารัมดังกล่าวนี้มีการออกกฎเกณฑ์ข้อห้ามต่างๆ ต่อผู้พักอาศัยที่อาจถือเป็นเรื่องปกติ (ถูกกฎหมาย) ซึ่งถือปฏิบัติกันในสถานที่อื่นๆ ได้ ฮารัมยังมีความหมายครอบคลุมถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การคุ้มครอง การเคารพยำเกรง และสิ่งต้องห้ามอีกด้วย แต่เมื่อคำว่าฮารัมนี้ถูกนำมาใช้ในความหมายทางโลก พวกเติร์กได้แปลงคำเป็นฮาเร็มและจำกัดความหมายถึงเฉพาะเขตนิวาสถานของภรรยา บุตร ธิดา และคนรับใช้เท่านั้น ฮาเร็มในเขตพระราชฐานของสุลต่านแห่งจักรวรรดิออตโตมันจึงเป็นเขตต้องห้าม และเป็นสถานที่เฉพาะของ "ผู้หญิงของสุลต่าน"หรือนางในฮาเร็ม พระโอรส (ขณะทรงพระเยาว์) พระธิดา และบ่าว-ทาสเท่านั้น แม้แต่ข้าราชการชั้นสูงก็จะไม่ได้รับพระราชานุญาตให้ล่วงล้ำประตูหรรษา (Gate of Felicity) เข้าไปในเขตพระราชฐานแห่งนี้ยกเว้นแต่ข้าราชการบางตำแหน่ง เช่น แพทย์

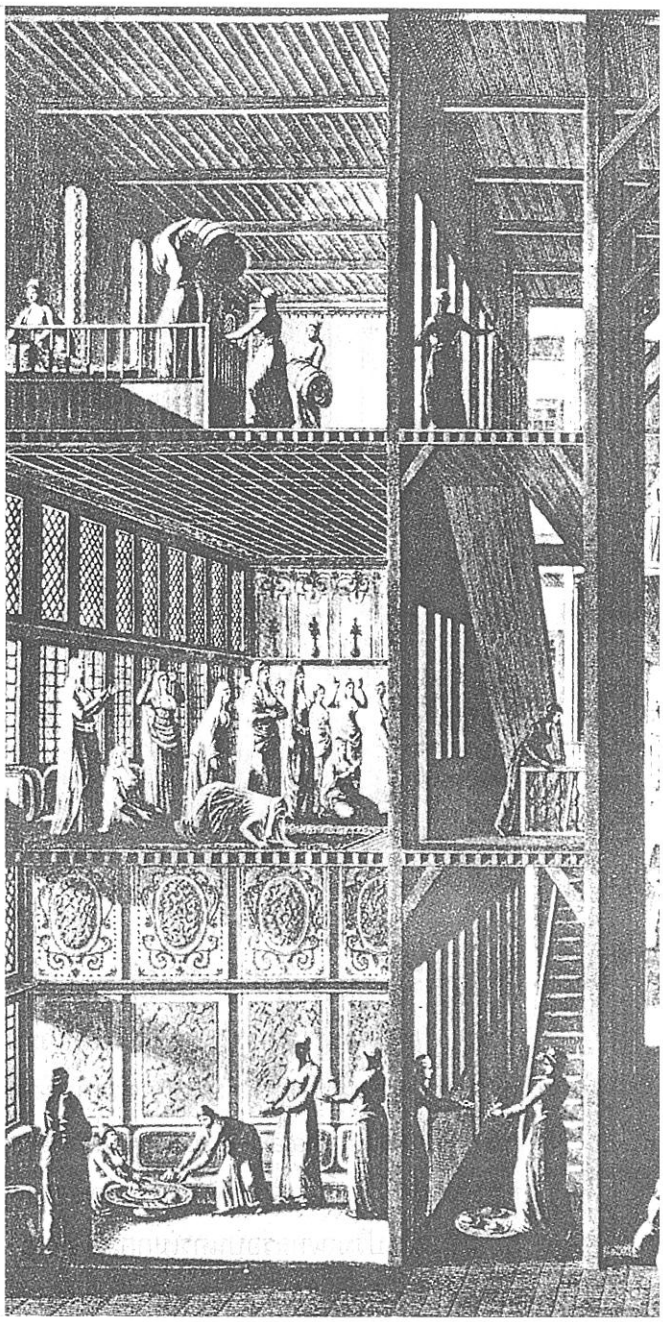
* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

** ในบทความนี้ "นางใน" หมายถึง นางในฮาเร็ม เป็น "ผู้หญิงของสุลต่าน" ซึ่งอาจรวมทั้งพระมเหสีเทวี พระสนม หรือหญิงสาวโดยทั่วไปทั้งที่ยังมีหรือหมดโอกาสที่จะถวายงานสุลต่าน นางในจึงมีความหมายกว้างกว่า "นางพนักงานฝ่ายใน" ตามความหมายที่กำหนดไว้ใน**พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน** พ.ศ. ๒๕๒๕

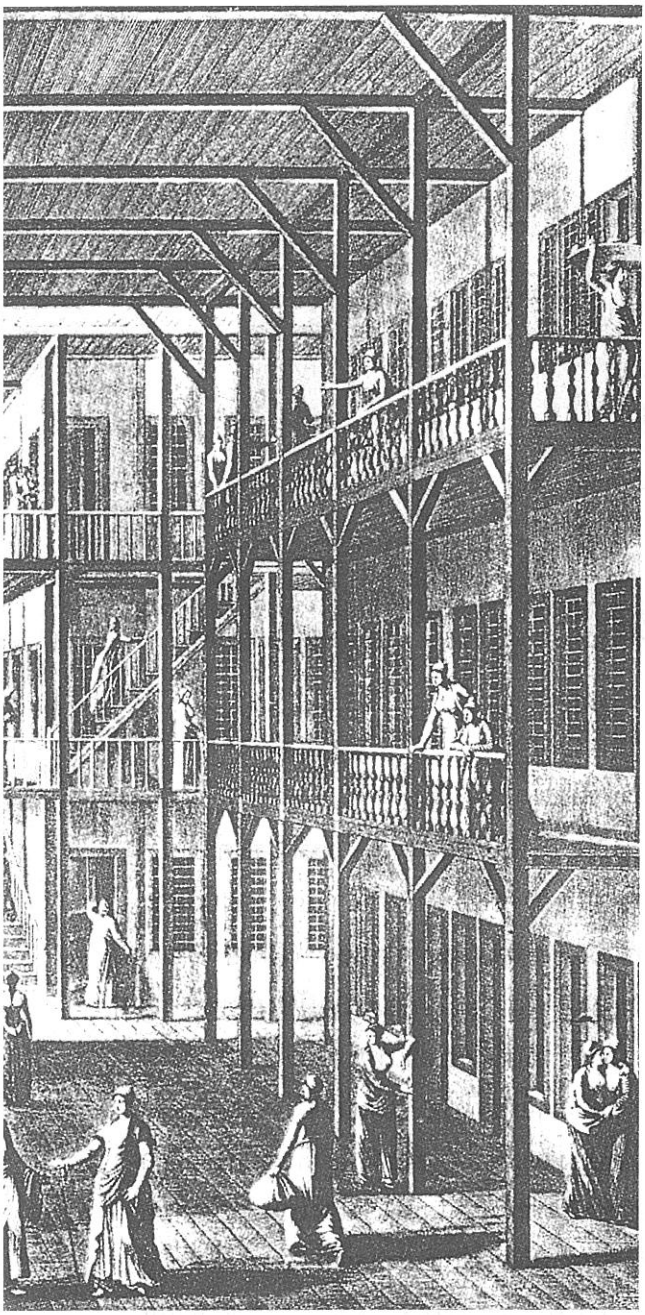
หลวง และช่างซ่อมแซมต่าง ๆ เป็นต้นเท่านั้น แต่กระนั้นบุคคลดังกล่าวนี้ก็ไม่มีโอกาสที่จะเห็นหน้าของ “นางใน” เลย

แม้ฮาเร็มจะเป็นเพียงสถาบัน (institution)เล็กๆ ที่ตั้งอยู่ในเขตพระราชฐานชั้นใน และประกอบด้วยสตรีที่ถวายตัวเป็นบาทบริจาริกาขององค์สุลต่านเท่านั้น แต่ฮาเร็มก็มีความหมายและความสำคัญมากกว่านั้นมาก ก่อนที่พวกเติร์กจะเข้าครอบครองจักรวรรดิไบเซนไทน์และเปลี่ยนชื่อเป็นจักรวรรดิออตโตมันในกลางคริสต์ศตวรรษที่ ๑๕ นั้น ระบบฮาเร็มยังเป็นสิ่งแปลกใหม่ที่พวกเติร์กไม่รู้จัก แต่ตลอดระยะเวลากว่า ๓๐๐ ปีต่อมาที่สุลต่านปกครองจักรวรรดิออตโตมันจนถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐นี้ ฮาเร็มกลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมออตโตมัน และมีความสัมพันธ์แนบแน่นกับประวัติศาสตร์ของจักรวรรดิเป็นอย่างยิ่ง บ่อยครั้งที่สถานการณ์ทางการเมืองการปกครองของจักรวรรดิต้องพลิกผันเพราะอำนาจของ “นางใน” และสุลต่านที่อ่อนแอก็มักตกอยู่ใต้อิทธิพลของอิสตรีเหล่านี้ด้วย

ระบบฮาเร็มที่ถือกำเนิดและพัฒนาในจักรวรรดิออตโตมันมีส่วนสำคัญที่ทำให้ “นางใน” สามารถก้าวขึ้นมามีบทบาทสำคัญในพระราชฐานซึ่งเป็นศูนย์กลางของการปกครองของจักรวรรดิได้ ทั้งที่โดยความเป็นจริงแล้ว องค์ประกอบของฮาเร็มเป็นเพียงส่วนหนึ่งของระบบทาสของสังคมออตโตมันที่สตรีส่วนใหญ่ในฮาเร็มเป็นทาส

บรรยากาศในฮาเร็ม (๑) ชั้น ๑ นางในกำลังเตรียมอาหาร ชั้น ๒ ประกอบศาสนกิจ ชั้น ๓ จัดเครื่องนอน

บรรยากาศในฮาเร็ม (๒) หัวหน้าขันทีดำกำลังคุยกับนางใน (ซ้ายมือ) นางในสองคนกำลังมีสัมพันธ์ฉันคู่รัก (ขวามือ)

*(kul)*เช่น ทาสเชลย ทาสที่จัดซื้อมาจากตลาดทาสทั้งในทวีปยุโรป อาฟริกาและเอเชียหรือเป็นเพียงของขวัญที่ข้าหลวงหรือเจ้านครจัดส่งมาถวายให้เท่านั้น อย่างไรก็ดีในสังคมออตโตมัน สตรีเหล่านี้แม้จะแตกต่างในเชื้อชาติและด้อยในฐานะ แต่ก็ถือกันว่าเป็นบุคคลผู้ทรงเกียรติและเป็นอภิสิทธิ์ชน เพราะเป็นทาสของสุลต่าน นอกจากนี้กฎหมายอิสลามยังยอมรับว่าการเป็นทาสเป็นภาวะเปลี่ยนผ่าน (transitory condition) สู่อิสรภาพ และการแต่งงานกับนางทาสเป็นสิ่งที่กระทำได้ ดังนั้นจึงไม่เป็นที่ประหลาดใจว่านางทาสที่เป็นนางในเหล่านี้สามารถเปลี่ยนฐานะของตนเองได้โดยไม่ยาก และพระราชชนนีของสุลต่านเกือบทุกพระองค์ก็ทรงเป็นทาสมาก่อน

ฮาเร็มมีระบบการปกครองที่ซับซ้อนและเปรียบเสมือนเป็น "ราชอาณาจักรอิสระ" ที่ประกอบด้วย พระประมุข อัครเสนาบดี คณะเสนาบดี เจ้าหน้าที่ และประชากรของตนเอง แต่ละคนล้วนแต่มีพันธะและหน้าที่ที่ต้องกระทำเพื่อให้ฐานะมั่นคงหรือเพื่อเลื่อนฐานะของตนเองให้สูงขึ้นเมื่อโอกาสที่เหมาะสมมาถึง พระประมุขสูงสุดของฮาเร็มคือพระราชชนนีของสุลต่าน (ไม่ใช่สุลต่านหรือพระมเหสี) ซึ่งมีตำแหน่งเรียกว่า *"Sultan Validė"* ทั้งนี้เพราะพวกเติร์กมีความคิดว่า บุรุษสามารถมีภรรยาได้หลายคน แต่มีมารดาได้เพียงคนเดียวเท่านั้น และมารดาก็เป็นเพียงบุคคลเดียวที่เขาสามารถไว้วางใจให้ดูแล

พระราชชนนี

หัวหน้าขันทีดำ

พระมเหสี

ทรัพย์สมบัติส่วนตัวอันได้แก่ภรรยาได้เป็นอย่างดี ดังนั้นพระราชชนนีจึงทรงมีบทบาทและพระราชอำนาจสูงสุดในฮาเร็ม ทรงมีหน้าที่กำกับดูแลเหล่าพระมเหสีเทวีและนางในทุกคน อีกทั้งตำแหน่งพระราชชนนีก็เป็นที่หมายปองของนางในแทบทุกคนด้วย มีผลให้ผู้ที่อยู่ในตำแหน่งพระมเหสีต่างพยายามวางแผนเพื่อผลักดันให้โอรสของตนเองได้สืบบัลลังก์สุลต่าน อันมีนัยหรือหนทางไปสู่อำนาจในการปกครองจักรวรรดิด้วยถ้าหากโอรสทรงเป็นสุลต่านที่อ่อนแอ

การปกครองในฮาเร็มมีลักษณะเป็นการปกครองแบบลดหลั่นอำนาจ (bureaucracy) ภายใน “ราชอาณาจักร” นี้ พระราชชนนีในฐานะองค์ประมุขสูงสุดทรงมีพระตำหนักส่วนพระองค์ที่เป็นศูนย์กลางของการบริหารฮาเร็ม ทรงมีหัวหน้าขันทีดำ (Chief Black Enuch) หรือ *Kislar Agha* เป็นผู้ช่วยคนสำคัญ ซึ่งอาจเทียบได้กับตำแหน่งอัครเสนาบดีของราชอาณาจักรทั่วไป และถือได้ว่าเป็นบุคคลระดับสูงสุดผู้หนึ่งของฮาเร็ม หัวหน้าขันทีดำมีหน้าที่ตรวจตราและดูแลนางในอย่างใกล้ชิด อีกทั้งรับผิดชอบต่อการชักนำพวกเธอให้สุลต่านทอดพระเนตรตัวอีกด้วย นอกจากนี้ยังทำหน้าที่เป็นคนกลางหรือ “พ่อสื่อ” (liaison officer) ในการคัดนางในเพื่อ “ถวายงาน” องค์สุลต่าน โดยทำงานประสานกับพระราชชนนีและนางใน หรือกับองค์

นางในขณะอาบน้ำร่วมกัน

สุลต่านเองในการแสวงหาหญิงสาวจากโลกภายนอกฮาเร็มอีกด้วย อย่างไรก็ดี ในการบริหารกิจการภายในฮาเร็ม หัวหน้าขันทีดำจะไม่มีหน้าที่เกี่ยวข้องด้วย แต่จะเป็นภารกิจของ *"คณะเสนาบดีหญิง"* ซึ่งประกอบด้วยองค์อธิบดี (Lady Controller) หรือ *ketkhuda Kiaya* ทำหน้าที่เป็นเสมือนหนึ่งพระอุปราช (deputy head) จัดการดูแลฮาเร็มให้ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย นอกจากนี้ยังมีท้าวนางกำปั่น (Treasurer) หรือ *Hazineder Usta* ท้าวนางภูษา (Mistress of the Robes) ท้าวนางห้องสรง (Keeper of the Baths) ท้าวนางเครื่องอัญมณี (Keeper of the Jewels) ท้าวนางพระคัมภีร์กุระอ่าน (Reader of the Koran) ท้าวนางเครื่องพัสดุ (Keeper of the Storerooms) ท้าวนางห้องเครื่อง (Managress of the Table Service) และอื่นๆ รับผิดชอบควบคุมและดูแลงานแต่ละแผนกอีกด้วย

นางในทุกคนเมื่อแรกเข้าฮาเร็มจะมีฐานะเดียวกันและต่างต้องเข้าสังกัดในพระตำหนัก *(oda)* ของพระราชชนนี พระมเหสีหรือสตรีบรรดาศักดิ์เพื่อฝึกปรือให้เชี่ยวชาญงานฝีมือหรือทักษะตามที่สตรีผู้นั้นถนัด นางในเหล่านี้จะเข้าสู่ฮาเร็มเมื่ออายุยังน้อยและมีฐานะเป็นเด็กฝึกงาน (novice) หรือ *acemîs* เด็กฝึกงานดังกล่าวนี้จะมีนางในที่เรียกว่า *kâhya kadîn* คอยดูแลควบคุมอย่างเข้มงวดเพื่อให้เรียนหลักของศาสนาอิสลามและขัดเกลามารยาทให้งดงามตามแบบแผนของราชสำนักออตโตมัน และมีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านที่พวกเธอถนัด อาทิเช่น งานภูษา เย็บปักถักร้อย เล่นเครื่องดนตรี ร้องเพลง เต้นระบำรำฟ้อน ฯลฯ เป็นต้น เพื่อถวายความสำราญให้แก่สุลต่าน เมื่อ *acemîs* ฝึกวิชาจนชำนาญแล้วก็จะได้เลื่อนตำแหน่งให้สูงขึ้นไปตามลำดับ ตำแหน่งสูงสุดคือ *usta* ซึ่งจะทำให้มีโอกาสได้รับใช้องค์สุลต่านยามที่เสด็จมาฮาเร็มเพื่อเสวยพระสุธารสกับพระราชชนนี หากโชคดี (เพราะพระราชชนนีทรงสนับสนุน หรือติดสินบนขันทีดำหรือกรณีใดก็ตาม) ก็จะได้รับพระกรุณาธิคุณให้ "ถวายงาน" ในห้องพระบรรทมต่อไป

หลังจากที่สุลต่านทรงแสดงพระประสงค์ที่จะให้นางในผู้ใดถวายงานแล้ว

เธอเหล่านั้นจะถูกแยกออกจาก usta คนอื่นๆ และอยู่ในการดูแลของบรรดาท้าวนางที่มีหน้าที่รับผิดชอบงานด้านต่างๆ เพื่อเตรียมตัวให้งดงามในคืนถวายตัว *usta* ที่ได้ถวายงานสุลต่านเป็นที่เรียบร้อยแล้วจะมีฐานะเป็นเจ้าจอมหรือ *hâseki* หรือ *hâs odalîk* ได้รับพระราชทานทรัพย์สินเงินทอง มีห้องพำนัก (apartment) และคนรับใช้ส่วนตัวโดยไม่ต้องอยู่รวมกับผู้อื่นอีกต่อไป หากทรงโปรดปรานเป็นพิเศษก็จะมีตำแหน่งเรียกว่าพระชายาหรือ *ikbal* และ *ikbal* ที่มีพระโอรสและพระธิดาด้วยจะได้ยกฐานะเป็นพระมเหสีหรือ *kadin* (โดยทฤษฎีสุลต่านทรงมี *Kadin* ได้ ๔ พระองค์ตามข้อบัญญัติของศาสนาอิสลาม) พระมเหสีที่ประสูติพระราชโอรสองค์แรกจะได้รับการแต่งตั้งเป็นพระอัครมเหสีเรียกว่า *bas kadin* ซึ่งจะได้รับความเคารพและยำเกรงจากทั้ง *kadin* อื่นๆ รวมทั้งนางในทุกคนด้วย

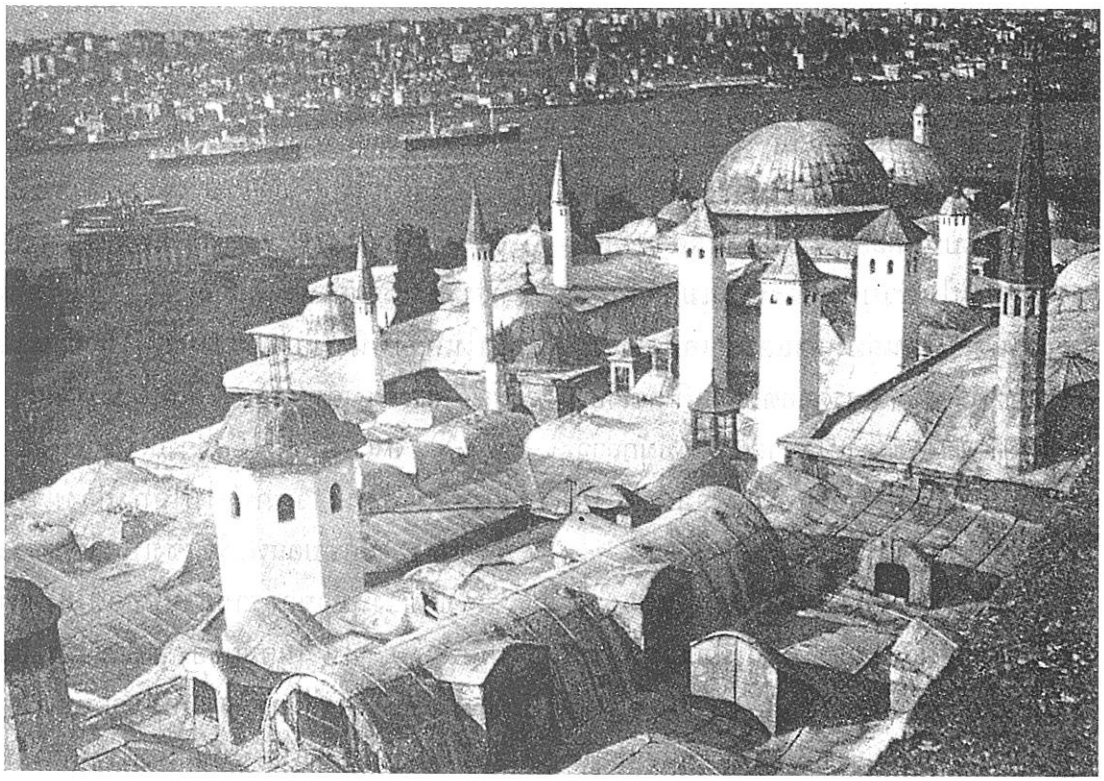
ตำแหน่งพระอัครมเหสีเป็นตำแหน่งสำคัญ และอาจทำให้ผู้นั้นได้เป็นพระราชชนนีที่ทรงอำนาจในรัชกาลต่อไปได้ ดังนั้นในประวัติศาสตร์ของฮาเร็มในจักรวรรดิออตโตมันจึงเห็นได้ว่ามีการแย่งชิงตำแหน่งพระอัครมเหสีระหว่างนางในอยู่เนืองๆ บุคคลที่เป็นที่รู้จักกันอย่างดีได้แก่เฮอร์เร็ม สุลต่าน

โรซีลานา มเหสีของสุลต่านสุไลมานผู้มหัศจรรย์

(Hurrem Sultan) หรือนามเดิมโรซีลานา (Roxelana) นางทาสชาวรัสเซียซึ่งทรงเป็นพระมเหสีของสุลต่านสุไลมานผู้มหัศจรรย์ (Suleiman the Magnificent ค.ศ. ๑๕๐๒-๑๕๖๖) พระนางสามารถผูกพระทัยพระสวามีได้อย่างแนบแน่นจนเป็นฝ่ายในองค์แรก (ทั้งๆที่พระนางมิใช่พระอัครมเหสี)ที่ได้ตามเสด็จออกจากพระราชวังเก่า (Old Serai) พร้อมด้วยข้าทาสบริวารไปประทับ ณ พระราชวังทอปคะเปอะ* (Topkapi หรือ Top Capu หรือ Seraglio) ใน ค.ศ. ๑๕๔๑ และ

*ในแต่ละครั้งที่นางในได้ถวายงานในห้องพระบรรทมจะมีการจดบันทึกชื่อผู้ถวายงานและวันเวลา เพื่อเก็บเป็นหลักฐานโดยสุลต่านจะต้องลงพระนาม กำกับด้วยทุกครั้ง ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบ หากนางในผู้นั้นมีพระประสูติกาลพระโอรสหรือ พระธิดาในวันข้างหน้า

พระราชฐานส่วนที่เป็นฮาเร็มในพระราชวังทอปคะเปอะ (Topkapi หรือ Top Capu หรือ Seraglio) ตั้งอยู่ริมฝั่งทะเลบอสฟอรัส

สามารถตั้งตนเป็นใหญ่และปกครองฮาเร็ม จนถึงสิ้นพระชนม์ใน ค.ศ. ๑๕๕๘ นอกจากนี้พระนางยังสามารถวางแผนการกำจัดพระอัครมเหสีพร้อมพระโอรสองค์โต จนพระโอรสของพระนางได้ขึ้นครองราชบัลลังก์

นับแต่โรซีลานาได้ก้าวเข้ามามีอิทธิพลอย่างสูงในราชสำนัก จักรวรรดิออตโตมันก็ตกอยู่ในยุคการปกครองของสตรี (Reign of Women) เป็นเวลาถึง ๑๕๐ ปีที่บรรดาฝ่ายในโดยเฉพาะพระราชชนนีและพระอัครมเหสีต่างแย่งชิงอำนาจบริหารกัน ในช่วงระยะเวลาดังกล่าวนี้ [สิ้นสุดในรัชกาลของสุลต่าน

*ในรัชสมัยสุลต่านอับดุล เมจิดที่ ๑ (Abdul Mejid I ค.ศ. ๑๘๓๙-๑๘๖๑) ได้มีการสร้างพระราชวังโดลมาบาห์เช (Dolmabahce) ขึ้นและสำเร็จใน ค.ศ. ๑๘๕๖ และพระองค์ได้ทรงย้ายที่ประทับไปยังพระราชวังองค์ใหม่นี้ ดังนั้นในปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ พระราชวังทอปคะเปอะ ต่อมาจึงมีชื่อเรียกอีกนามหนึ่งว่า พระราชวังเก่า ส่วนพระราชวังเก่าองค์เดิม (Old Serai) ต่อมาได้ถูกรื้อ ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของมหาวิทยาลัยบอสฟอรัส ส่วนพระราชวังโดลมาบาห์เชนั้นแม้จะสร้างอย่างหรูหรา งดงามด้วยลักษณะศิลปกรรมตะวันตกแบบเรเนซองส์และบารอก แต่องค์ประกอบภายในยังคงประโยชน์ใช้สอยตามระเบียบราชสำนักออตโตมันอยู่ "ฮาเร็ม" ก็ยังคงเป็นส่วนของพระราชฐานที่สำคัญและต้องห้ามเหมือนเดิม ฝ่ายในยังคงถูกจำกัดให้อยู่แต่เฉพาะเขตของฮาเร็มเท่านั้น อีกทั้งไม่มีโอกาสพบปะผู้คนได้ อย่างไรก็ดี โดลมาบาห์เชก็เปิดโอกาสให้ฝ่ายในมีส่วนรู้เห็นในงานพระราชพิธีได้บ้าง โดยการเจาะช่องแสงเหนือท้องพระโรงซึ่งมีฝาผนังเดียวกันกับฮาเร็มในชั้นสองเพื่อให้นางในใช้แอบดูงานพระราชพิธีหรืองานเลี้ยงรับรองคณะทูตานุทูตได้ ช่องแสงนี้มีเพียง ๒-๓ ช่องเท่านั้น ออกแบบเป็นรูปครึ่งวงกลมและมีลายฉลุปิดทับอีกชั้นหนึ่งเพื่อป้องกันมิให้ผู้ที่อยู่ในท้องพระโรงแหงนหน้าขึ้นมองและเห็นหน้าพวกเธออย่างชัดเจน

มูฮัมมัด ที่ ๓ (Muhammad IV)] ฮาเร็มได้ "ปกครอง" สุลต่านอย่างแท้จริง ฮาเร็มกลายเป็นศูนย์กลางของการเมืองภายในประเทศ การวางแผน การยึดครองอำนาจ การติดสินบนและอื่นๆ ส่วนสุลต่านก็ถูกบรรดานางในควบคุมและมอมเมาด้วยสิ่งเย้ายวนต่างๆจนลุ่มหลงและละเลยต่อพระราชกิจ ทำให้จักรวรรดิออตโตมันที่เคยเรืองอำนาจต้องซบเซาลงเป็นลำดับ จนมีผู้กล่าวว่าระบบฮาเร็มเป็นปัจจัยที่นำความล่มสลายมาสู่จักรวรรดิออตโตมันในเวลาต่อมา

จำนวนของนางในฮาเร็มก็จะแตกต่างกันไปตามสถานการณ์บ้านเมืองและพระราชอัธยาศัยของสุลต่าน ซึ่งอาจมีจำนวนอยู่ระหว่าง ๓๐๐-๑๒๐๐ คน ในจำนวนดังกล่าวนี้ย่อมมีผู้ที่มีโอกาส "ถวายงาน" ได้เพียงจำนวนหนึ่งเท่านั้น ที่เหลืออาจไม่เคยแม้แต่ได้เข้าเฝ้าองค์สุลต่านเลย และต้องมีชีวิตอยู่อย่างยากลำบากในฐานะนางพนักงานเท่านั้น ธรรมเนียมของราชสำนักออตโตมันกำหนดให้นางในต้องได้รับพระราชานุญาตก่อนเข้าเฝ้าเท่านั้นเวลาที่สุลต่านเสด็จมายังฮาเร็ม พระองค์จะทรงฉลองพระบาทที่ส้นติดตะปูเงิน เพราะเวลาเสด็จพระราชดำเนินจะได้เกิดเสียง แต่ไกลเพื่อเป็นสัญญาณเตือนให้บรรดานางในเหล่านี้หลบไปให้พ้นทางและพระพักตร์ ข้อปฏิบัติดังกล่าวนี้อาจเป็นวิธีการเพื่อถวายอารักขาให้สุลต่านด้วย เพราะในฮาเร็มมีการแบ่งพรรคแบ่งพวกกันมาก และจำนวนของนางในก็อยู่กันอย่างแออัดจนทำให้พวกขันทีต้องประสบกับความยากลำบากในการถวายความปลอดภัยให้แก่พระองค์

อย่างไรก็ดี แม้ในบางห้วงเวลาฮาเร็มจะได้ "ปกครอง" สุลต่าน แต่สุลต่านก็ยังทรงมีพระราชอำนาจที่น่าเกรงขาม กล่าวกันว่าในครั้งหนึ่งเมื่อแผนการแย่งชิงอำนาจสุลต่านพระองค์หนึ่งถูกเปิดเผย นางในกว่า ๓๐๐ คนที่ต้องสงสัยว่ามีส่วนรู้เห็นในแผนการดังกล่าวถูกนำไปใส่ถุงถ่วงน้ำในบริเวณช่องแคบบอสฟอรัส ซึ่งเป็นวิธีการลงทัณฑ์อย่างหนึ่งของราชสำนักออตโตมันที่ปฏิบัติต่อนางใน ในสมัยของสุลต่านอิบราฮิม (Ibrahim) ครั้งหนึ่งหลังจากที่เสวยน้ำจัณฑ์จนมึนเมา ทรงมีรับสั่งให้นำนางในทุกคนในฮาเร็มไปกำจัดโดยการถ่วงน้ำ เพื่อจะได้สรรหาสมาชิกใหม่ทั้งหมดให้แก่ฮาเร็ม มีผู้รอดชีวิตเพียงคนเดียวเท่านั้นซึ่งสามารถหลบหนีไปกับเรือที่ช่วยชีวิตจนถึงกรุงปารีส

โดยทั่วไปนางในซึ่งไม่ได้"ถวายงาน" และอยู่ในฐานะนางพนักงาน หลังจากรับใช้ในฮาเร็มได้ระยะเวลาหนึ่ง ก็อาจทูลลาออกจากฮาเร็มได้ หลายคนได้สมรสกับข้าราชการระดับสูง และราชสำนักเป็นผู้จัดงานสมรสและออกค่าใช้จ่ายให้ ส่วนผู้ที่ผ่านการถวายงานแล้วจะไม่ได้รับพระราชานุญาตพระมเหสีเทวีที่พระโอรสถูกส่งไปปกครองตามหัวเมือง อาจได้รับพระราชานุญาตให้เดินทางออกจากกรุงอิสตันบูลไปประทับกับพระโอรสได้ แต่ต่อมาข้อปฏิบัตินี้ได้ถูกยกเลิก

เมื่อสุลต่านสิ้นพระชนม์หรือถูกชิงราชบัลลังก์ ฝ่ายในทั้งหมดคือ พระราชชนนี พระมเหสีเทวี พระสนม นางพนักงาน พระธิดา รวมทั้งพระพี่นางเธอ และพระน้องนางเธอจะต้องออกจากพระราชวังไปประทับที่พระราชวังเก่า ส่วนพระอัครมเหสีนั้น หากพระโอรสได้ครองราชย์ พระนางก็ยังคงประทับอยู่ ณ พระราชวังดังเดิมและได้รับตำแหน่งพระราชชนนีเพื่อปกครองฮาเร็มตามพระราชประเพณีต่อไป นางในที่ได้ถวายงานแก่สุลต่านในรัชกาลก่อนซึ่งพ้นพันธะหน้าที่แล้วอาจสมรสได้อีก

ใน ค.ศ. ๑๙๐๙ เมื่อสุลต่านอับดุล ฮามิดที่ ๒ (Abdul Hamid II) ทรงถูกขับออกจากบัลลังก์และต้องเสด็จลี้ภัยไปประทับ ณ เมืองซาโลนิกา (Salonica) นั้น ฮาเร็มได้ถูกสั่งปิดพร้อมกับเรื่องราวอันลึกลับและมืดมิดของฮาเร็มก็เริ่มเปิดเผยให้ได้รับรู้บ้าง "ฮาเร็มสุดท้าย" ดังกล่าวนี้ประกอบด้วยสตรี ๓๗๐ คนและขันที ๑๒๗ คน นางในส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง ๑๕-๕๐ ปี และเป็นนางทาสเชื้อสายเซอร์คาสเซียน (Circassian) จากภูเขาคอเคซุส (Caucasus) ในเขตอนาโตเลียที่ได้รับการยกย่องในความงามและมีค่าตัวสูง

แม้จะถูกมองว่าเป็นสัญลักษณ์ของการกดขี่ทางเพศ แต่ก็คงปฏิเสธไม่ได้ว่าฮาเร็มก็มีส่วนสำคัญในการสร้างประวัติศาสตร์ให้แก่จักรวรรดิออตโตมันด้วย ฮาเร็มเป็นสถาบันที่เคียงคู่กับจักรวรรดิมาโดยตลอด และเป็นโลกที่เปิดโอกาสให้ผู้หญิงได้รับการศึกษาฝึกฝนความถนัดโดยเฉพาะโอกาสที่จะมีบทบาทในการบริหารและการปกครองในระดับชาติได้ ในขณะที่องค์กรอื่นๆ ของจักรวรรดิได้ปิดประตูตายสำหรับพวกเธอ ◉

บรรณานุกรม

Inalcik, Halil, **The Ottoman Empire : The Classical Age 1300–1600**, translated by Norman Itzkowitz and Colin Imber. New York : Praeger Publishers, 1973.

Penzer, N.M., **The Ḥārem**. New York : Dorset Press, 1993.

Peirce, Laslie P. **The Imperial Harem Woman and Sovereignty in the Ottoman Empire.** Oxford : Oxford University Press, 1993.

Turkoğlu, Sabahatin, **The Topkapi Palace**, translated by Nekut Eraslan, 18th ed. Istanbul : Asir Matbaailik Ltd. Sti, 1992.